(Nro. 268.)

ROZMAITOŚCI.

We Czwartek — Nro. 134. 23. Listopada 1820.

Machina nurkowa Delfin.

Jeszcze r. 1813 w miesiącu Kwietniu, donosiła gazeta Wiedeńska, że pewnemu Węgrzynowi udało się dociec, możności zanurzenia się w każdey rzece, w każdem ieziorze lub morzu tak prawie głęboko iak się komu podoba, tudzież możności chodzenia po dnie wody, rękami i nogami podług woli ruszania, i znowu bez obcey pomocy na powierzchnią wody wypłynienia, lub w środku głębokości oney w upodobalney postawie zatrzymania się i tym sposobem przebywania pod wodą całemi dniami bez przerwy i natężenia.

Taż sama gazeta Wiedeńska umieściła teraz o tem co następnie:

Porownywaiąc wynalazca tę machinę swoią Delfinem nazwaną z innemi tego rodzaiu wynalazkami, zdaie mu się, że iego wynalazek ma nad innemi następne celności: 1) w znanych dzwonach nurkowych trudno iest a przy większey głębi, nawet niepodobieństwem wytrzymać ciśnienie powietrza nader zgęszczonego i otaczaiącey wody, w iego machinie atoli przeciwnie nie czuć ciśnienia ani wody ani powietrza; 2) w zwyczaynych dzwonach nurkowych powietrze zdrowe niknie prędko przez oddychanie a tem samem zaraża się, a nawet w podobnych dzwonach wynalazku nowszego, gdzie świeże powietrze rurami i pompami wpuszczaią, toż powietrze psuie się, ponieważ powietrze uduszaiące (*azoticum*) w które przez oddech człowieka zamienia się powietrze athmosfery, iest zawsze na wierzchu iako leksze, więc chociaż druga część oddychaniem zepsutego powietrza mianowicie węgloczyn (*carbonicum*) dla ciężkości swoiey trzyma się spodu, i przez naciąganie powietrza świeżego, iako naybliższa otworu dzwonowego wraz z tem z dzwonu wychodzi, powietrze zaś uduszaiące zostaie, i mieszaiąc się po części ze świeżem, toż psuie, gdzie przeciwnie w Delfinie powietrze świeże wychodzić nie może; 3) zwyczaynym dzwonom nurkowym nie można inaczey nadać ruchu, iak tylko za pomocą liny i dopiero za daniem znaku przesuwaniem go z iednego mieysca na drugie i wyciąganiem go znowu do góry, Delfin rusza się sam na wszelkie strony w prawo, w lewo, na dół i do góry, 4) potrzeba zewnętrzney pomocy sprawia doświadczenia podobne tak kosztownemi, że dzwon nurkowy pod Dublinem szacuią na kilka tysięcy funt. szterl. Delfin zaś dla zwyczayney głębokości używaney przy dzwonach nurkowych sporządzony, nie kosztuie iak 100 funt. szterl. i dla bezpieczeństwa wszelkiego dosyć iest przy nim dwóch ludzi.

Nadto przydaie wynalazca uwagę, że w dzwonach nurkowych przy robotach podwodnych tylko zatrzymaniem powietrza uzyskać można mieysce wolne od wody, i że panuiącą ciemnotę w razie potrzeby oświecać potrzeba; używaiąc atoli Delfina widzieć można tak dobrze iak poniżey dzwonu nurkowego, ieżeli mętność wody nie przeszkadza oczom wolnego wzroku użytku.

Zamiar wynalazku tego ma bydź: aby doskonalszą iak dotąd pomoc dać okrętom rozbitym; — okręty takowe i inne zdobycze wyrwać od zatraty morskiey; — połow pereł powiększyć — przypadkowemu łowieniu korali nadać prawidła i pewność; — z banków bursztynowych lepiey korzystać — rozmaitsze zbierać konchy a może inne także skarby przyrodzenia dotąd nie znane z przepaści wody na świat wydobyć. Dalsze użytki korzyści tey sztuki okażą się w doświadczeniu pod ręką talentu.

Wynalazek ten okazany był praktycznie w Praterze w szkole woyskowey pływania d. 1 Października r. b. w obecności Józefa Hrabiego Eszterhazy de Galantha, Jakoba Szwetics de Nemes-Sagod C. K. rzeczywistego Szambelana, Franciszka Hrabiego Forgacs de Ghymes Sekretarza nadwornego, Juliiasza de Griffits uczonego Anglika i wielu innych osób znakomitych oraz znawców. Sługa wynalazcy zanurzył się Delfinem aż do sa-

mego dna wody w naywiększey tam będącey głębokości na 24 stóp, obszedł cały czworogran szkoły pływania pod wodą, a dla przekonania, że w razie potrzeby można mieć światło, puścił wynalazca latarnię do wody i po nieiakim czasie wyciągnął ią znowu palącą się. W godzinę prawie po zanurzeniu się nie dla braku powietrza co na tym zbywać nigdy nie może, ale na żądanie przytomnych, którzy podwakroć oświadczyli zadowolnienie swoie, wyszedł sługa wraz z Delfinem znowu na powierzchnią wody bez obcey pomocy, a chociaż w robocie rzemieślniczey, chybia ieszcze nie iedno do owey doskonałości, którą nadać tey machinie, wynalazca czuie się bydź w stanie, przecież i tem co okazał, rozwiązał zupełnie zadanie. Wynalazca Delfinu iest Franciszek Farkas de Farkas-falva znany wielu pismami, adwokat Węgierski i Prokurator w dobrach Hrabiego Brunswika, Tutak i Cserevits. Gdyby kto zażądał podobney machiny, listy frankowane doydą go przez Budę, Cserevits w Futaku.

RAPPORT RADY STANU
o dwuletnich czynnościach Rządu, czytany w Warszawie na drugiém posiedzeniu Izb połączonych dnia 14. Września r. b.

(Ciąg dalszy.)

9. Z liczby 43 pertraktacyy sprzedaży Sądowych ukończono - - - 15.
Pozostaie do załatwienia - - 28.
Ogólna summa należytości funduszowych zabespieczona tym sposobem wynosi zło. Pol. - - 94,000

10. Z liczby 229 spadków bezdziedzicznych ukończono z korzyścią - - - 15.
Odstąpiono poźniey zgłaszaiącym się Sukcessorom lub dłużnikom - 34.
Pozostaie do załatwienia - - 180.
Rezultat przypadaiący z tąd dla Skarbu korzyści, poźniey dopiere będzie mógł bydź wskazanym.

11. Z 86 pertraktacyy w sporach stępla kollateralnego, ułatwiła Prokuratoryia z korzyścią dla skarbu - - - 24.
Pozostaie do załatwienia - - 62.
Wartość wygranych dla Skarbu sporów w summach zł. Pol. 19,698 i 713 Ryńskich.

12. Z pomiędzy 116 sporów prawnych w zdarzeniach defraudacyynych:
Wygrano na rzecz Skarbu - 29.
Załatwiono przez odstąpienie od processu - - 12.
Przegrano sporów - 10;
Pozostaie w biegu - 65.
Wartość pewney części wygranych sporow wynosi summę zł. Polskich 16,4000

13. Interessów processowych z massą Xięcia Dominika *Radziwiłła* toczy się w Willeńskiey Kommissyi 54. Wartość windykowanych tam przez Skarb należytości wynosi zł. Pol. - - - 794,000
Windykowanych przez Instytuta złotych Polskich - - - 1,093,000
Processa te oczekuią w swey kolei na rozstrzygnienie.

14. Processów o summy Konwencyią Wiedeńską Skarbowi odstąpione kilkadziesiąt rozpoczęta Prokuratoryia Jeneralna, lecz bieg ich z woli Rządu zatrzymanym został, skoro rozpoczyły się z dworem Berlińskim układy względem sum rzeczonych.

15. Interessa segregacyyne, których liczba 623 a wartość w samych tylko kapitałach wynosi zł. Poli 728,000 dopiero rozpoczęte zostały.

16. Przy regulacyi hypótek w Woiewództwie Mazowieckiem zabezpieczyła Prokuratoryia w roku zeszłym własność publiczną na 1022 nieruchomościach mieyskich, summa zabezpieczonych tym sposobem funduszów wynosi co do kapitałów funduszowych summę zł. Pol. - 634,000.
Co do kaucyiów summę zł. Pol. 560,000.
Co do czynszów rocznie szmmę zł. Pol. - - - 56,600.

Rezultat trzechletniego działania Prokuratoryi Jeneralney, zbieraiąc w ieden ogół, okazuie się, iż z pomiędzy pertraktacyynych i ściśle processowych interessów,

a Z pomyślnym skutkiem przewiodła 183.
b. Z niepomyślnym ukończyła skutkiem. - - - - - - 34
c. Ułatwionych zostało w ciągu processu - - - - - 80

Wygranych spraw wartość wynosi razem w summach zł. Pol. 1,278,708

Przegranych summ ilość wynosi oprocz tych co przepadły w massach konkursowych dla niedostatku funduszu zł. Pol. 27,524.

Do rezultatu takowego dodać należy wartość przedmiotów processowych niemogących bydź na teraz numerycznie okazanemi; tudzież ogoł odbytych hypotecznych interessów; a nakoniec koszta zasądowe w

trzech latach na rzecz Skarbu w summie zł. Pol 11,476 przysądzone.

Ilość pozostałych do załatwienia w Prokuratoryi Jeneralney (na teraz wiadomych interessów) wynosi 1422, a wartość tychże dochodzi w summach do zł. Pol. 13,067,860.

Oprócz tey w summach wartości, druga przynaymniey takaż wartość okazuie się w nieruchomościach i innych prawach, które Skarbowi lub Instytutom zakwestyionowano, i które ieszcze pod sporem zostaią. Chodzi bowiem w tych wiszących processach przeszło o 60 wsi i folwarków, względem których własność publiczna iest zagrożoną, chodzi o rozmaite szołectwa i woytostwa; chodzi w dwóch sprawach przeszło o 12 kwadratowych mil puszczy, które prywatni od Skarbu windykuią; chodzi w sprawach granicznych i posessoryynych o zakwestyionowane naprzeciw publiczney własności przestrzenie ziemi, których ogół naymniey kilkanaście mil kwadratowych wyniesie; chodzi wreszcie o wiele zaprzeczonych dziesięcin, o prawa do wrębow lub propinacyi i t. d.

Summa oszczędzeń funduszu etatowego Prokuratoryi Jeneralney wynosi w ciągu roku zeszłego zł. pol. - 47,508 gr. 19

Dodawszy do tego oszczędność z dwóch lat przeszłych w summie zł. Pol. - 110,530 gr. 5.

Wyniesie ogół oszczędzeń z lat trzech summę zł. Pol. 158,038 gr. 24.

Oto iest do naykrótszey treści zebrany owoc trzechletniey pracy Prokuratoryi Jeneralney. Z wiernego tego rzeczy wystawienia przekonać się nayłaskawiey Wasza Cesarsko-Królewska Mość raczysz, iak ważne są przedmioty Prokuratoryi Jeneralney poruczone. Od iey skutecznych działań, Skarb, edukacyia publiczna, duchowieństwo, i rozmaite Instytuta, całości i pewności funduszów swoich oczekuią, a przeciwnie na tém większeby narażone zostały straty, gdyby taż obrończa Magistratura pozbawioną była środków zaradczego działania. Mniema Rada Stanu, iż tém usprawiedliwia w oczach Waszey Cesarsko-Królewskiey Mości potrzebę i użyteczność uprzywileiowanego dla Prokuratoryi forum i dobrodzieystwa dylacyiów, których dotąd za naywyższém Waszey Cesarsko-Królewskiey Mości pozwoleniem używała. Pragnąc atoli usunąć wszelki pozor do zarzutów, iakie słyszeć się dały z powodu tychże udzielonych łatwości, poważy się Rada Stanu przedstawić Waszey Cesarsko-Królewskiey Mości proiekt ograniczenia takowych, o ile posunięte iuż Prokuratoryi prace w przysposobieniu materyiałów do obrony, bez narażenia rzeczy publiczney na uszczerbek dozwolić tego mogą.

W tym obrazie czynów Administracyi kraiowey, dostrzegasz Wasza Cesarsko-Królewska Mość, w iakim sposobie uwagi Izb i petycyie Poselskiey, co do szczególnych przedmiotów wpływały na działania wydziałów Rządowych, lub dla iakich powodów niektóre z nich wpływać nie mogły. Przychodzi z kolei mowić o dostrzeżeniach Izb obudwóch maiących za cel rozwinięcie Konstytucyi, lub zastosowanie do niey trwaiących urządzeń.

Nayważnieyszem było żądanie Izb obudwóch, tyczące się wypełnienia artykułu 47 Konstytucyi, który przepisuie: aby każde postanowienie było zaświadczone podpisem Ministra Naczelnika Wydziału. Wasza Cesarsko-Królewska Mość z upodobaniem przyznałeś trafność z tego względu wyrażonych uwag, a skoro naywyższą swoią wolę obiawió raczyłeś, wszystkie odtąd postanowienia Królewskie oznaczone bywaią podpisem Ministrów, i noszą cechę rękoymi, iaką naród w odpowiedzialności urzędników publicznych zakłada.

Senat oświadczył troskliwość względem postanowień Rządowych, których przepisy dotykaią linii przedzielaiącey prawa Administracyyne od urządzeń Administracyi publiczney, o których artykuł 90 Konstytucyi wspomina. Mniema ón, iż rozporządzenia tyczące się porządku, wykonania i szczegółów należą do rzędu drugich, inne zaś, które stanowią o powinnościach i stosunkach ogółu mieszkańców z Rządem iuż nabieraią znamion prawa; i ieżeliby nie były wydane w kształcie Statutów organicznych, powinnyby bydź przedmiotem narad Seymowych. Raczyłeś Wasza Cesarsko-Królewska Mość wezwać Radę Stanu, aby dokładnie zgłębiwszy ten przedmiot, starała się oznaczyć takowy przedział w sposobie nieścieśniaiącym nadto, ani Rządowych, ani prawodawczych attrybucyy. Z wyobrażeń iakie mamy o prawach i urzędnikach, o attrybucyiach Rządu i Seymu, zdawać się może nietrudną rzeczą wyprowadzić ogólną definicyią, lecz bacząc na tyle rozmaitych okoliczności, które we względzie postępu Administracyi z uwagi spuszczać nie można, wyzna Rada Stanu, iż oznaczenie tey prawie niedościgłey linii między prawami Administracyynemi o

urządzeniami Administracyi, staie się nader trudnem i prawie niepodobnem. Jeżeli byłoby niezodzewną prawdą, iż wszystko, co się tyczę wspolnych między sobą stosónków obywateli, wszystko co ma związek z ogólnem dobrem kraiu, wszystko co może iakikolwiek wpływ wywierać na wewnętrzną iego administracyią, kiedy się wyrazu tego w całey rozciągłości używa, wszystko co się do publicznego ściąga porządku, nie w szczegółach, które zostawić można władz mieyscowych czynności, lecz w układzie środków, które onego zasadę stanowić maią, powinno bydź przedmiotem praw administracyynych; przychodzą na myśl ważne zapytania: czyliby było zgodne z dobrem ogólnem kraiu, gdyby stosownie do takowey definicyi rozporządzenia tyczące się zdrowia, których ważność dla wszystkich mieszkańców kraiu iest nie zaprzeczona? policyyne urządzenia chwilową powodowane potrzebą, lecz na całą rozległość Królestwa rozciągaiące się? urządzenia ciągle odmienne według czasu i okoliczności, a które przecież nie byłyby obcemi ogólnym mieszkańców stósonkom, i których wykonanie ściągałoby się prawie do codziennych wypadków, iako to: urządzenia tyczące się spławów, iarmarczne, tyczące się wywozów wzbronionych na iakiś czas z powodu niedostatku, nakoniec, postanowienia o rzemieślnikach, służących, i t. d., króre wszystkie ogólny maią wpływ na cały kray, i według teyże samey definicyi powinniby się mieścić w rzędzie praw administracyynych? gdyby mowię nie mogły bydź wykonane bez uczestnictwa reprezentacyi narodwey, któraby częstokroć zwołanaby się znalazła zbyt późno, dla zapobieżenia złemu, które czyn Administracyi w samym byłby zawiązku przytłumił? Z takowego rzeczy porządku czyliżby nie musiała wyniknąć konieczność, albo szkodliwego spoźnienia zaradczych środków, gdyby naymnieyszey z strony mieszkańców wymagały ofiary, albo gwałcenia nieustannie takowego prawa dla przeważnieyszych okoliczności? co przecież musiałoby znaleść usprawiedliwienie, i przez naglące niebezpieczeństwo i przez ochrończe skutki. Czyliż stawiać w takowem położeniu Rząd, byłoby korzystnem dla kraiu? Rada Stanu zadaiąc sobie takowe pytania, nie może nie wyznać, iżby artykuł ten Konstytucyi nie był zbyt ważnym, równie dla Rządu, iak dla mieszkańców, aby w rozwinięciu iego należało pomnieć: iż konstytucyia iako drogi skład powierzony straży obecnego plemienia, iest własnością wszystkich poleń, a zatem, że rozwiiaiąc iey rozporządzenia baczyć usilnie należy, aby przez troskliwą obawę narażenia pomyślności obecnego plemienia na uszczerbek; na szczęściu przyszłego rodu nie uczynić przywłaszczeń. Dla tego Rada, Stanu naradzaiąc sie nad tym przedmiotem, uznała rzeczą pewnieyszą dla Rządu, bezpiecznieyszą dla narodu, zebrać przez szczegóły potrzeby, wypadki i środki, któreby według swoich rodzaiów uszykowane i wcielone w kodexa wieyski, drogowy, leśny, gorniczy i t. d. w iedney administracyynych praw xiędze wystawiły prawidła postępowania i obręby dla władzy wykonawczey uświęcone przez prawodawczą, a przeto same z siebie zakreśliły wyraźnieyszą i nieprzystępną liniią, nad tę, iakaby przez ogólną definicyią odznaczyć można. Już nie które z takowych kodexów zaymuią Wydziały rządowe, i na przyszłe posiedzenie Seymu będą mogły bydź przedstawione Izbom; tymczasem ta liniia znaleść się powinna w sumienności Rządu i ufności mieszkańców, a zaręczona odpowiedzialność Urzędników władzę wykonawczą sprawuiących, zapewnić iest zdolna przeciw wszelkim z ich strony nadużyciom i przywłaszczeniom.

(*Dalszy ciąg nastąpi.*)

Teatr w Lwowie.

Po kilkomiesięcznem oddaleniu pozyskawszy zadowolnienie Krakowa i oklaski tamteyszych mieszkańców powrocili nasi aktorowie do Lwowa i rozpoczęli swóy zawod drammatyczny. Już trzy sztuki wystawiono: Antikwaryinsz, Ludgarda i Krakowiaków część druga, w których zwyczayna i od dawna nam znana doskonałość ochowała naszych artystów. Na pierwszem przedstawieniu powitał publiczność P. Kamiński czułą przemową, w którey swoią wdzięczność i przychylność ku tuteyszemu miastu wynurzył; nie oboiętna Publiczność na te dowody przywiązania okazała swoią radość przez liczne oklaski. Jak usilne są starania Antepren era w uprzyiemnieniu chwil wieczornych Lwowianom, dowiódł nam także teraz, gdy powiększaiąc swoią truppę dwoma celuiącymi w swym zawodzie artystami PP. Rudkiewiczem i Romanowskim okazał, że i za granicą Lwowem był zaięty.

Redakcyia F. Krattera Drukiem J. Pillera.